

ŠKRINJA I NJEZINI VLASNICI

Škrinje su se stoljećima i decenijama upotrebljavale za prijevoz dijela miraza jer je bilo uobičajeno da nevjesta u brak donese gotovo svu opremu za domaćinstvo (namještaj, odjeću, posteljinu, posuđe i sl.).

Ključne riječi: škrinja, obitelj Trischler, Franjo Folk, Muzej Slavonije.

Dr. sc. Erwin Trischler

Benediktenwandstr. 5
DE-81545 München
e.trischler@gmx.de

Stručni rad

UDK: 674.62:069(497.543Osijek)

UVOD

Autor ovoga članka je 21. studenoga 2018. Muzeju Slavonije u Osijeku darovao škrinju staru točno sto godina. Nalazila se u vlasništvu obitelji Trischler i dugo se godina pitao kako je ta škrinja došla u vlasništvo njegove obitelji, i to iz Osijeka pa sve do Münchena. Posebice ga je zanimala poveznica s vlasnicom škrinje s obzirom na to da ju je posjedovala Franciska Fertner, koja se u listopadu 1918. udala za Osječanina Franju Folkla i donijela škrinju u Osijek iz rodnoga Apatina. Zapitao se tko su Franciska Fertner i Franjo Folk?

Sl. 1. Visina škrinje 49 cm, širina 85 cm, dubina 42 cm

UKRATKO O OBITELJI FERTNER

Adam Fertner (23. 12. 1867. - 19. 4. 1932.) i Rosa Csermak (14. 6. 1879. - 8. 2. 1950.) živjeli su prvotno na periferiji Apatina te posjedovali malu trgovinu živežnim namirnicama. Budući da su vrlo uspješno poslovali, za nekoliko godina stekli su imetak koji su uložili u proširenje poslova te se obitelj preselila u veću kuću u samom središtu Apatina. O njihovu trgovačkom značenju za Apatin govori i podatak da su prodavali i ugljen te su dali izgraditi uskotračnu prugu koja se protezala od njihova skladišta do ceste te su tako kupcima olakšali distribuciju ugljena. Krajem 1920-ih godina su i suvlasnici ugledne apatinske tvornice cipela Eterna. U obitelji se govorilo njemačkim jezikom, a u trgovini se sve do početka 20-ih godina 20. stoljeća poslovalo na njemačkom i mađarskom jeziku jer se Apatin do završetka Prvoga svjetskog rata, tj. mira u Trianonu, nalazio u južnoj Ugarskoj / Mađarskoj.

Obitelj je imala četvero djece, i to kćer Francisku (28. 2. 1897. - Osijek, 8. 12. 1978.), sinove Adama Aloisa (21. 6. 1898. - Apatin, 18. 6. 1967.) i Johanna (17. 4. 1900. - 27. 4. 1901.) te kćer Rosu (26. 1. 1903. - Apatin, 27. 8. 1974.).

Sl. 2. Franciska sa sestrom Rosom i bratom Adamom oko 1904. i roditeljima oko 1914. u Apatinu

Franciska je nakon završene građanske škole u Apatinu radila u roditeljskoj trgovini kao blagajnica.

Sl. 3. Franciska, Adam i Rosa 1965. u Apatinu i 1967 u Osijeku

O FRANJI FOLKU

Franjo Folk, sin vodeničara, rođen je 16. svibnja 1886. u Osijeku, i to u Donjem gradu. Bio je jedino dijete Marije i Matije Folka. Nakon otvaranja donjogradskog Kraussova paromlina otac Matija prodaje vodenicu na Dravi i seli obitelj u Gornji grad gdje je kupio kuću u Ulici J. J. Strossmayera br. 60 i otvara trgovinu. Budući da je Matija uvijek tražio savjet starijeg brata Franje (*1859.), koji je bio oficir, prihvatio je njegov prijedlog da se njegov sin (koji je po stricu dobio ime) usmjeri prema vojnoj službi. Stoga je Franjo nakon pučke škole završio četiri razreda Realne gimnazije u Osijeku i nakon toga nastavio školovanje u Kadetskoj školi u Budimpešti. (Franjo Folk je koncem 1896. prolazom kroz Osijek na putu za Esztergom poklonio staroegipatsku figuru boginje Neftis i boga Ozirisa današnjem Muzeju Slavonije.)¹

Sl. 4. Franjo Folk u Kadetskoj školi 1902. i kao poručnik s roditeljima 1910. u Osijeku

Nakon završetka školovanja je napredovao pa je 1909. postao poručnik, pet godina potom unaprijeđen je u natporučnika, a 1916. dobiva čin kapetana. Od početka Prvoga svjetskog rata 1914. ratovao je na ruskom ratištu u Galiciji, a 31. kolovoza 1916. zarobljen je i boravi u zarobljeništvu u Rjazanu. Ondje je bio do svibnja 1918., kada zajedno s jednim njemačkim oficirima bježi i vraća se u Osijek. Tada je doznao da mu je otac 27. travnja 1915. preminuo od boginja i da majka sama vodi trgovinu.

Franjo Folk je stvaranjem Kraljevine SHS primljen u vojsku u kojoj je služio kao oficir do listopada 1919., kada na vlastiti zahtjev daje otkaz iz službe. Za tu odluku bilo je zasigurno više razloga. Među njima i to što je bio daleko od svoje supruge Franciske jer je službovao u današnjoj Sjevernoj Makedoniji, a ona ga nije htjela pratiti u te "nove" krajeve, i to najviše zbog prve trudnoće, a nije htio ni položiti zakletvu kralju Petru Karađorđeviću u novostvorenoj Kraljevini SHS. Napustivši vojnu službu, od 1920. nadalje radio je kao knjigovođa u osječkim tvrtkama u vlasništvu obitelji Povischil, Thürner i u drugim poduzećima. Uz to je i novinar za područje Osijeka i okolice, a od 1933. do 1941. pisao je za novine *Das deutsche Volksblatt* koje su izlazile u Novom Sadu. Bio je i sudski tumač za njemački jezik, hrvatski i srpski jezik.

Osnivanjem Schwäbisch-Deutschen Kulturbunda (SDKB) 1934. preuzeo je rukovodeće funkcije u Osijeku i Slavoniji. Budući da je pripadao nacionalno-konzervativnom krilu Kulturbunda (sačuvanje njemačkoga identiteta u sklopu Kraljevine Jugoslavije), njegov je rad praćen političkim sukobima s pronacističkim Obnoviteljima (Erneuerer) okupljenim oko Branimira Altgayera. Supruga Franciska je također aktivno djelovala u Kulturbundu vodeći od 1938. do 1941. žensku sekciju za osječki Gornji grad.

Nakon raspada Kraljevine Jugoslavije 1941. i stvaranja Nezavisne Države Hrvatske Franjo se reaktivirao 9. rujna 1941. kao domobranski oficir, i to prvo sa službom u Rumi (gdje je u Domobranskom popunidbenom zapovjedništvu), a od 19. kolovoza 1942. je u Vinkovcima (prvo kao zamjenik komandanta, a od 21. kolovoza 1944. kao komandant

¹ Erwin Trischler, „Franjo Folk – značajan donator Muzeju Slavonije“, DG Jahrbuch 2017., Vol. 24, 329-335.

Njemačkog popunidbenog zapovjedništva Hrvatskog domobranstva). U čin majora unaprijeđen je 15. prosinca 1942., a od 14. srpnja 1944. u čin potpukovnika.

Kada je već u listopadu 1944. uvidio da kraj rata nije daleko (Crvena armija je već bila u Mađarskoj), a dio njemačkog stanovništva je iz Slavonije bježao pred osvetom² na područje Njemačke, Folkovi odlučuju ostati u NDH pa je Franjo obavljao vojnu službu do kraja rata. Doduše, povlači se s domobranskom vojskom do Zagreba te se 25. svibnja 1945. predaje novoj vlasti. Odmah je upućen u Osijek i prebačen u zatvor te je 23. srpnja 1945. osuđen „na smrt strijeljanjem, trajnim gubitkom građanskih prava i vojničkih časti” te je obitelji konfiscirana cijela imovina “u korist Narodnooslobodilačkog fonda”³. Supruga Franciska i Franjina majka Marija upućene su u logor u Valpovo.

Smrtna kazna izvršena je 6. studenoga te godine u blizini Osijeka. (Točno mjesto Franjina smaknuća i ukopa do danas je nepoznato.)

OBITELJ FRANJE I FRANCISKE FOLK

Franjo Folk, u želji da se oženi i osnuje svoju obitelj, u lipnju 1918. odlazi u Apatin jer u Osijeku nije našao odgovarajuću „partiju“ koja bi imala dovoljno velik miraz za takozvanu „kauciju“⁴ koja bi odgovarala činu kapetana. U vrijeme tog posjeta na jednoj je zabavi upoznao Francisku Fertner koja je imala 22. godine i bila deset godina mlađa od Franje. U Apatinu su već 18. srpnja 1918. održane zaruke, a vjenčanje je obavljeno 15. listopada. Kumovi su bili mesarski majstor Andrija Fertner, Franciskin stric, i Ivan Kiszt, željezničar iz Nagyösza. Tako je Franciska s pripadajućim namještajem i mirazom u škrinji⁵ stigla brodom iz Apatina u Osijek te se nastanila kod supruga u Strossmayerovoj ulici broj 60. Franjina majka stanovala je u susjednoj kući te je i dalje vodila trgovinu. Franciska je u brak donijela i novčani iznos od 40.000 kruna koji je Franjo, kao „patriot“, utrošio u kupnju obveznica Austro-Ugarske, države koja uskoro više nije postojala. Tako je ulog propao, a prema saznanju, Franciska mu tu pogrešnu procjenu za ulaganje nikada nije oprostila jer je tek osnovana obitelj time izgubila sav uloženi novac. Da bi im olakšali život, Franciskini roditelji kupili su joj poljoprivredno dobro, tj. pustaru Crnicu u Piškorevcima kod Đakova i šumu kod Jajca u Bosni i Hercegovini.

Sl. 5. Franciska Fertner 1917 i 1918., Franciska i Franjo Folk na dan vjenčanja

U braku Franje i Franciske Folk rođeno je troje djece, i to Marta (Apatin, 1919.), Edita (Osijek, 1922.) i Ervin (Osijek, 1925.).

Sl. 6. Obitelj Folk oko 1927. u Osijeku: kći Edita, majka Franciska, sin Ervin, otac Franjo i kći Marta

Obiteljski jezik Folkovih bio je njemački⁶. Budući da je Franciska izvrsno govorila mađarski jezik, kojim se u

2 Zaključci AVNOJ-a bili su poznati.

3 HDA, 306.ZKQZ-GUZ kut. 28.

4 Svrha kaucije bila je spriječiti da djevojke bez miraza ili one s malim moraju raditi s obzirom na to da oficirske plaće nisu bile velike. Bio je potreban samo dokaz da djevojka ima neki posjed ili novac.

5 Od tada pa do kraja ožujka 1945. škrinja se nalazila u obitelji Franje i Franciske Folk u Strossmayerovoj ul. 60.

6 Bio je to književni njemački kakav je govorio oficirski zbor Austro-Ugarske.

Apatinu i govorilo, na osječkoj tržnici u poslijeratno doba je uvijek kupovala kod Mađara iz okolice Osijeka. Hrvatski jezik nikada nije dobro naučila. Na radost njihove djece obitelj je ljeta provodila na posjedu u Piškorevcima.

Franjo i Franciska bili su aktivni i u društvenom životu grada Osijeka. Tako su, primjerice, jedni od osnivača Njemačkoga pjevačkoga i glazbenoga društva (Der deutsche Gesangs und Musikverein) u Osijeku, koje je osnovano 25. listopada 1925. godine. Franjo je bio i prvi predsjednik (Obmann) toga društva.

Sl. 7. Članovi Njemačkoga pjevačkog i glazbenog društva 1926./27. u Gradskom vrtu u Osijeku (Franjo Folk u sredini prvoga reda (šesti s lijeva) i Franciska (četvrta s desna))

O ŠKRINJI FRANCISKE FOLK

Uoči završetka Drugoga svjetskog rata škrinja s posteljinom i važnijim dokumentima je koncem ožujka 1945. pohranjena u stan kćeri Edite Trišler na današnjem Trgu A. Starčevića 5, gdje je Franciska nakon otpuštanja iz logora Valpovo živjela do 1948. godine. Od tada se preselila u veći stan starije kćeri Marte. Tako se škrinja od te godine i idućih 19 godina do Franciskina iseljenja u Njemačku u prosincu 1967. nalazila prvo u Nolovoj ulici (današnja Ulica A. Waldingera) i kasnije u Beogradskoj ulici (današnja Ulica kardinala A. Stepinca). Ona je u kućanstvu obitelji kćeri Marte kuhala i brinula se o unucima. (Njezini kolači i torte za božićne i uskršne blagdane bili su nenadmašni.)

Sl. 8a, b. Franciska, kolovoz 1962., 80. rođendan u Münchenu

Franciskinim preseljenjem u Njemačku škrinja dolazi u tranzitni logor u Geretsried, gdje ostaje oko godinu dana kada Franciska dobiva jednosobni stan u Quiddestrasse u Münchenu (na koji je bila vrlo ponosna, jer joj to bio prvi stan gdje nije bila podstanar nakon 1945. godine). Škrinja se tu nalazila od tada pa do Franciskine smrti u prosincu 1978. u Osijeku.

Franciskinom smrću škrinja prelazi u posjed njezine kćeri Edite koja u to vrijeme živi s obitelji u susjednoj kući u Münchenu. I dalje se upotrebljavala kao prostor za posteljinu, a nakon smrti kćeri Edite 2012. godine prelazi u stan unuka Erwina koji škrinju u studenome 2018. – nakon što je sto godina bila u obiteljskom vlasništvu – poklanja Muzeju Slavonije. Time se škrinja nakon 50 godina ponovno vratila u Osijek.

CHEST AND ITS OWNERS

SUMMARY

Chests have been used for centuries to transport part of the dowry, as it was common at the time for the bride to bring almost all the household equipment to the marriage.

On November 21, 2018, the author of this article donated a chest that is exactly one hundred years old to the Museum of Slavonia in Osijek. The article describes the path of the chest and its owner, Franciska Fertner from Apatin, who came to Osijek in 1918 after she married Franjo Folk. The article summarizes the life and sufferings of one of Osijek's most significant pre-war families of German origin. It was

written based on family knowledge and family archives. With the emigration of Franciska Folk to Germany in 1967, the chest came to Munich and after her death in 1978 it became the property of her daughter Edita and later grandson Erwin, who donated it to the Museum of Slavonia in 2018 after being family owned for a hundred years. Consequently, the chest returned to Osijek after 50 years.

Keywords: chest, Trischler family, Franjo Folk, Museum of Slavonia.